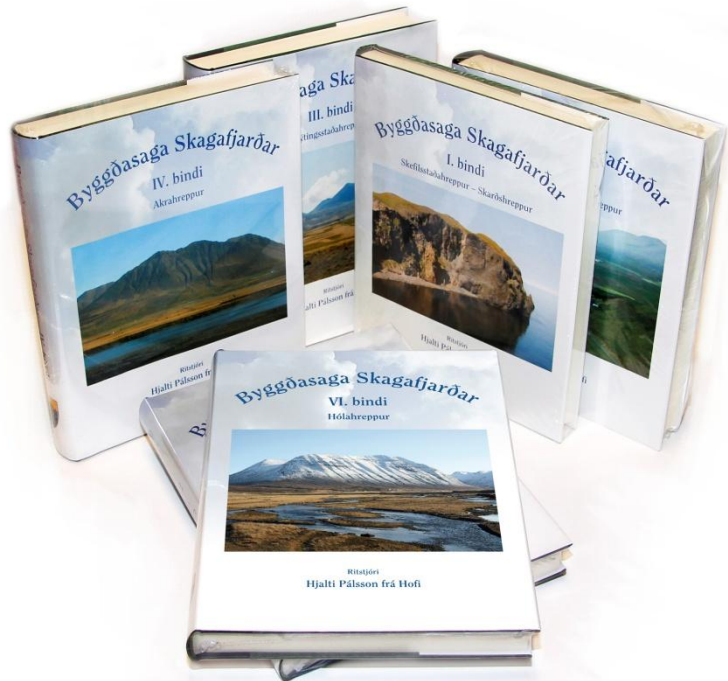

Byggðasaga Skagafjarðar

- Einstök ritröð í íslenskri
útgáfusögu

„Hver einn bær á sína sögu, sigurljóð og raunabögu“, kvað skáldið Matthías Jochumsson í óði sínum um Skagafjörð. Þetta má til sanns vegar færa og á raunar við um allar byggðir landsins.

Skagfirðingar hafa í gegnum tíðina borið gæfu til að hafa á að skipa metnaðarfullu fólki sem hefur lagt sig fram við að skrásetja og varðveita sögu héraðsins. Þetta á jafnt við um fyrri aldir sem seinni tíma en þó jókst atorkan til muna eftir að Sögufélag Skagfirðinga, elsta héraðssögufélag landsins, var stofnað árið 1937. Félagið hefur starfað óslitið í hartnær 75 ár og gefið út hartnær 100 rit um sögu Skagafjarðar, m.a. *Skagfirskar æviskrár*, *Sögu Sauðárkróks*, *Skagfirðingabók* o.fl. rit. Ákveðið brautryðjenda- verk var gefið út á árunum 1949-1958 þegar Sögufélagið gaf út í fjórum heftum ritverkið *Jarða- og búendatal í Skagafirði 1781-1958* en þær bækur voru og eru einstakar í sinni röð á Íslandi. Enn hefur ekki verið gefið út í heilli sýslu ábúendatal sem nær svo langt aftur, en tímasetningin var miðuð við elstu manntalsbækur úr Skagafirði og verður ekki aftar komist með samfelt ábúendatal. Með útgáfu Skagfirskra æviskráa var ætlunin að með tímanum yrðu einnig til æviskrár um alla þá sem voru í búendatalinu.

Árið 1994 var í Héraðsráði Skagfirðinga fyrst hreyft við þeirri hugmynd að hefja ritun Byggðasögu Skagafjarðar sem einskonar framhaldsritun hins gamla Jarða- og búendatals. Með verkinu yrði enn bætt við skagfirska byggðasögurritun og fyllt upp í eyður en nú skyldi lögð áhersla á sögu sjálfra býlanna þannig að til yrði einskonar „æviskrá“ allra jarða í Skagafirði. Í upphafi árs 1995 var svo ritað undir stofnsamning um ritverkið og voru stofnaðilar Héraðsnefnd Skagfirðinga, Kaupfélag Skagfirðinga, Búnaðarsamband Skagfirðinga og Sögufélag Skagafirðinga. Í kjölfar sameiningar sveitarfélaga í Skagafirði tóku síðar Sveitarfélagið Skagafjörður og Akrahreppur við hlutverki Héraðsnefndar Skagfirðinga.

Útgáfan hófst með fyrsta bindi árið 1999 en í nóvember sl. kom út sjötta bindið. Upphaflega áttu bindin að vera sjö talsins en nú stefnir í að rit-safnið verði samtals níu bindi og standa vonir til að útgáfunni ljúki árið 2018. Verkið deilist niður eftir hinum gömlu sveitarfélögum Skagafjarðar, eftir atvikum 1-2 sveitarfélög í hverju bindi.

Bækurnar kynna sig best sjálfar. Byggðasaga Skagafjarðar er eitt viðamesta og metnaðarfyllsta verkefni í bókaútgáfu sem unnið er að á Íslandi um þessar mundir. Á því

leikur enginn vafi. Þegar flett er í gegnum bækurnar má sjá á hverri síðu hversu ómæld vinna liggur að baki verkinu.

Í texta og myndmáli er fjallað um hverja einustu bújörð í Skagafirði sem í ábúð hefur verið einhvern tíma á bilinu frá 1780 til dagsins í dag en þær munu nálægt 600 talsins. Auk þess er veruleg umfjöllun um hvert sveitarfélag. Verkið er áætlað um 4000 blaðsíður í stóru broti en ljósmyndir og kort má áætla 5000-6000 samtals.

Gefin er lýsing á hverri einstakri bújörð, getið bygginga og birt tafla yfir fólk og áhöfn á tímabilinu 1703-2010, yfirlit um eignarhald og talsverð söguleg umfjöllun, allt frá því jörðin kemur fyrst við heimildir. Lýst er öllum formbýlum og seljum sem tengjast einstökum jörðum og gefið upp GPS-stöðuhnit þeirra. Ábúendatal fylgir hverri jörð frá 1781 til útgáfuárs hvernar bókar.

Drjúgur hluti verksins er áhugavert innskotsefni sem tengist jörðunum: þjóðsögur, vísur eða frásagnir af fólki og atburðum. Rík áhersla er lögð á myndefni og meginhluti þess prentaður í litum, litmynd af hverri jörð eins og hún lítur út um þessar mundir, myndir af núverandi ábúendum, auk nýrra mynda og gamalla er sýna atvinnuhætti, örnefni eða gamlar byggingar svo sem gömlu bæina. Í lokabindi verksins eiga að koma ítarlegar skrár manna- og staðanafna og væntanlega atriðisorðaskrár sem verða lyklar að verkinu.

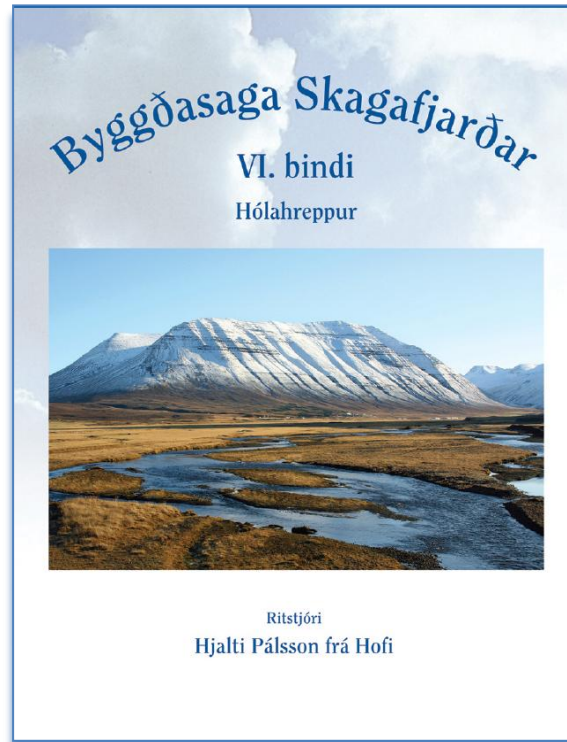
Heimilda er víða aflað og hefur verið farið í gegnum tugþúsundir blaðsíðna í prentuðum bókum, tímaritum, prentuðum og óprentuðum handritum, auk þess sem hver einasta jörð hefur verið

heimsótt oftar en einu sinni, rætt við ábúendur, brottflutta og aðra kunnuga. Þá hefur verið gengið um jarðir og óbyggðir til að rannsaka tóftir, eyðibýli og sel. Samstarf hefur verið við fornleifadeild Byggðasafns Skagafirðinga um að rannsaka, teikna upp og aldursgreina fornbyli. Þá hafa sérstök kort verið unnin fyrir verkið, teikningar gerðar og málverk máluð. Metnaðurinn hefur borið verkið gríðarlega langt en án gríðarlegrar vinnu ritstjóra og starfsmanna verksins og ómetanlegs sjálfbodaliðastarfs vandaðra fræðimanna væri það mun skemmra á veg komið.

Byggðasaga Skagafjarðar er yfirgripsmikið verk um allar bújarðir í Skagafirði og einstætt uppflettirit sem ekki á neinn sinn líka á Íslandi. Ritstjóri og aðalhöfundur Byggðasögu Skagafjarðar hefur frá upphafi verið Hjalti Pálsson. Hjalti var sæmdur heiðursmerki hinnar íslensku fálkaorðu árið 2010 fyrir framlag til héraðssögu, fræða og menningar.

Þá má nefna að Byggðasaga Skagafjarðar var tilnefnd til verðlauna Hagþenkis, félags höfunda fræðirita og kennslugagna, sem besta fræðiritið árið 2007. Í umsögn dómnefndar kom fram að í Byggðasögu Skagafjarðar fléttist saman í nútíð og fortíð land og saga, alþýðufróðleikur og vönduð sagnfræði í yfirgripsmikilli byggðasögu.

Umfjöllunarefni hvers bindis Byggðasögu Skagafjarðar og útgáfuár:

1. Skefilsstaðahreppur – Skarðshreppur	1999
2. Staðarhreppur – Seyluhreppur	2001
3. Lýtingsstaðahreppur	2004
4. Akrahreppur	2007
5. Rípurhreppur – Viðvíkurhreppur	2010
6. Hólahreppur	2011
7. Hofshreppur	2014 (áætlað)
8. Fljótahreppur (Haganes- og Holtshreppur)	2016 (áætlað)
9. Fellshreppur – Hofsóshreppur, ásamt heildarnafnaskrá	2018 (áætlað)